

ŠPECIFIKÁ HODNOTOVEJ ORIENTÁCIE MLÁDEŽE A STARŠEJ GENERÁCIE V SÚČASNOM SPOLOČENSKOM DIANÍ

ANDREJ SIČAK

Abstrakt: *Spoločenské premeny a dôsledky sú výsledkami prebiehajúcich spoločenských konfliktov a kompromisov. Problémy vznikajúce z nesúbežnosti socializačných procesov v informačnej spoločnosti sú jednou z príčin zostrovania generačnej diskontinuity súčasnej doby. Hodnotovú orientáciu považujeme za objektívne a následne aj subjektívne východiská motivácie, stimulácie a realizácie správania človeka. V tomto zmysle sa stávajú hodnoty a hodnotové orientácie ústrednou štruktúrou osobnostného systému človeka a podstatnou jeho subjektívneho prežívania, od ktorej sa odvíjajú zmeny v jeho názoroch, postojoch a životnej činnosti. Problematika hodnotovej orientácie mladej a staršej generácie je dominantnou tematickou oblasťou tohto príspevku.*

Kľúčové slová: *Spoločenské procesy. Hodnoty. Hodnotový systém. Hodnotová orientácia.*

Abstract: *The social transformation and the consequences are the result of ongoing social conflicts and compromises. Problems arising from social processes of the information society is one of the causes sharpening generational discontinuity our time. Value orientation is considered to be objective and subjective assumptions and consequently motivation, incentive and implementation of human behavior. In this sense, become values and value orientations central structure of human personality and its significant subjective survival, to be followed by changes in his opinions, attitudes and life activities. The issue of value orientation of young and older generation is the dominant contribution to this thematic area.*

Key words: *Social Processes. Values. Value System. Value Orientation.*

Úvod

V súvislosti s prebiehajúcimi zmenami v našej spoločnosti sa do popredia dostávajú otázky a problémy súvisiace s potrebami, hodnotami, hodnotovými orientáciami a ich vplyvom na konanie, správanie a praktický život. Prebiehajúce zmeny nás nútia, aby sme novým spôsobom hodnotili niektoré aspekty spoločenského procesu. Ide o zložitú úlohu, ktorá si vyžaduje spoluprácu ekonómov, filozofov, sociológov

gov, psychológov, právnikov, pedagógov, ale aj farárov, pretože je to komplex, ktorý je nutné analyzovať mnohostranne a citlivo. V súčasnosti sme svedkami posunu preferencií hodnôt do individuálnej sféry života. Zatiaľ čo v tradičnej spoločnosti si človek uvedomoval seba ako súčasť vyššieho zmysluplného celku, ktorý má svoju relatívne pevnú hierarchiu a k svojej sebaiinterpretácii potreboval všeobecnú kategóriu ako rodina, vlasť, v modernej spoločnosti sa centrom sebaiinterpretácie stáva sám a podľa vlastných hodnotení člení vonkajší svet. Často pragmatická reflexia hodnotového problému nerobí rozdiel medzi poznaním a hodnotením. Poznanie, načo objekty slúžia, znamená aj poznanie, čomu by mohli slúžiť, ako by sa dali prakticky využiť, ale aj zneužiť. Človek nie vždy rovnako posudzuje podstatu hodnôt, je to predovšetkým v dôsledku psychologicko-emotívnych a voluntaristických daností človeka. Súčasná predstava človeka je spätá s neohraničeným individualizmom a egoizmom. Zdá sa, že sa niečo deje s ľudskými vzťahmi, niečo ničí naše prirodzené zábrany a mení človeka v hrozbu. V každodennom živote sa presviedčame, že zmyslom života je mať stále viac, že jedinou úlohou politiky a štátu je tomu napomáhať. Zdá sa, že vyššou spotrebnou úrovňou preklenieme všetky potreby, ktoré nevieme vyriešiť. Musíme však poznamenať, že neohraničený egoizmus našich politikov, povýšený na civilizačnú stratégiu, nie je trvale udržateľný, čoho dôkazom sú voľby, v ktorých takýto politici a takáto politická stratégia prepadáva. Problém hodnôt je dnes nanejvýš aktuálny, čosi stále naliehavejšie uvedomujú politici, ideológovia a vôbec „mocní“ tohto sveta. Začínajú byť nervózni keď sa spomínajú napr. ázijské hodnoty. Veď čínska kultúra trvá päťtisíc rokov, indická – štyritisíc a americká – päťsto rokov. Má to dve príčiny. Jednak nepoznajú tieto hodnoty a jednak cítia, že tieto hodnoty nesú v sebe viac, než možno odmietnuť. Uvedomujú si, že akceptovanie ázijských hodnôt vrhá tieň na univerzálnosť materiálneho blahobytu západnej ekonomiky a na jej domnelé univerzálne hodnoty. Taoistické hodnoty, okrem iného, vyjadrujú úctu k pravde, ktorá je vždy hlbšia a nikdy nie lineárna. Vyjadrujú úctu ku komplementárnosti a k takému pohľadu na veci a ich previazanosť, ktorý sa zakladá na komplementárnej harmónii. Zdôrazňujú úctu k tradícii a veku ako prameňu múdrosti, úctu k všeobecným hodnotám a spoločenským väzbám na rozdiel od obráňujúceho individualizmu. Tieto tradičné hodnoty sú preniknuté úctou k ahinsá (nenásiliu), úctou k človeku, pozdvihnutiu a úcte k životu.

Všetky tieto hodnoty sú protichodné voči súčasnej obmedzenosti, materiálnosti a úzkoprstosti. (Sičák, 2002, s. 117)

1. Hodnoty v súčasnom spoločenskom daní

Spolu s prebiehajúcimi zmenami v rámci transformačného procesu sa do popredia dostávajú problémy, ktoré súvisia s potrebami, záujmami, hodnotami, hodnotovými orientáciami a ich vplyvom na konanie a celkový praktický život človeka. Konkrétne zmeny nás nútia novým spôsobom hodnotiť jednotlivé aspekty spoločenského procesu. V tomto smere ide o zložitý komplex úloh, ktoré si vyžadujú vzájomnú spoluprácu filozofov, psychológov, právnikov, pedagógov a iných. Do uvedenej spolupráce je potrebné začleniť aj farárov, ktorí majú možnosť prispieť do uvedeného komplexu problémov predovšetkým tým, že najlepšie poznajú citové problémy a cítenie bežného človeka. Človek síce nerád priznáva, ale je to fakt, že z času na čas sa bez pomoci iných, bez ich pochopenia a lásky nezaobíde. „Šťastie, česť, dôstojnosť, to sú hodnoty nášho života, netreba sa ich učiť ani sa na ne vypytovať. Týmto hodnotám nás učí sám život. Sú to aj skúsenosti a poznatky, ktoré nadobúdame v práci, čítaní, pozeraní, načúvaní i porozumení. Nie sú to iba poznatky typu vieš- nevieš, nie je to iba výsledok nášho učenia sa o skúsenosti, ale na tomto poznaní sa podieľa i naše srdce. V činnosti, ktorú robíme, nás často vedie srdce, ktoré bez toho, že by sme si to museli uvedomovať spájame s láskou. Láska je dynamickým činiteľom, vydrží a premieňa „všetko.“ (Diatka, 2008, s. 43) V tejto súvislosti môžeme poznamenať, že už od čias gréckych pluralistov (konkrétne Empedokla) vieme, že láska a nenávisť sú dva základné aktívne činitele, ktoré pôsobia nepretržite v spoločenskom daní. Súčasná determinácia človeka sa realizuje prostredníctvom vlastnej činnosti, pri ktorej nutnou podmienkou, aby si človek stanovil cieľ je prítomnosť hodnotového momentu.

Hodnota je kritériom výberu cieľov ľudského snaženia a ako taká je aj normou pri výklade určitých situácií, ktoré sú dôležité z hľadiska daného človeka.

Hodnotu považujeme za výsledok posudzovania hodnotovosti z určitého čiastkového hľadiska. Základom každej hodnoty je užitočnosť, schopnosť uspokojovať niektoré z potrieb človeka, teda plniť určitú funkciu vzhľadom na ľudí, na ich potreby a záujmy. Iba v takom

vzťahu k človeku, v ktorom hodnota môže byť využitá pre svoje vlastnosti prejavuje sa skutočnosť ako hodnotová realita.

V kontexte spoločenských zmien sa vynára otázka, či sa hodnoty súčasnej mládeže výrazne odlišujú od hodnôt svojich rodičov, alebo napriek tomu, že spôsob dnešnej rodinnej výchovy je liberálnejší, hodnoty staršej generácie prechádzajú na mladú generáciu v hierarchizácii podobných hodnotových orientácií. V súčasnej dobe pluralizmu a relativizmu je analýza hodnôt a hodnotových orientácií východiskom pre stanovenie priorít výchovy.

Hodnoty sú prejavom subjektívno-objektívneho vzťahu s hodnotiacim aspektom, ktoré ovplyvňujú prežívanie a regulujú správanie jednotlivca. Chápeme ich ako konštrukty s kognitívnym, afektívnym a hodnotiacim aspektom. „Rozbor všeobecného chápania hodnôt ukazuje, že hodnoty môžu predstavovať objektívne vlastnosti predmetov, ktoré existujú nezávisle od človeka a tiež charakteristiky istých javov či udalostí. Tieto vlastnosti však získavajú charakteristiku hodnôt až vtedy, keď ich začne využívať a prežívať človek” (Čačka, 1997, s. 332). Takto definované hodnoty sa prejavujú v dvoch základných podobách:

- ako hodnotové charakteristiky predmetov a javov, ktoré sú pre človeka dôležité v súvislosti s ostatnými aktivačnými činiteľmi – potrebami, postojmi,
- ako hodnotové predstavy, pojmy, ciele, ku ktorým človek smeruje.

Človek je určitým hodnotám naklonený, iné odmieta, a to na základe toho ako uspokojujú jeho potreby. Hodnotovosť nejakého javu nie je absolútne jednoznačná, pretože vo vnútri každého systému hodnôt pôsobia súčasne negatívne a pozitívne tendencie, čo vyplýva z napätia medzi jednotlivými hodnotami. (Gluchman, 1994, s. 108-114)

Človek v procesoch nekonečného poznania zisťuje, čo objavuje, či podporuje, či obmedzuje alebo dokonca ničí životné tendencie. Celá ľudská činnosť je predovšetkým tvorba hodnôt, ich ochrana, úsilie o ich udržanie, rozmnoženie, rozvíjanie. Byť hodnotou, mať hodnotu, to je predovšetkým výraz funkčnosti vecí, vzťahov, procesov, vlastností vo vzťahu k človeku, k úlohe, ktorú zohrávajú v našom živote.

2. Hodnotový systém a jeho osobitosti

Hodnoty vytvárajú zložitú štruktúru, ktorá sa prejavuje ako hodnotový systém a hodnotová orientácia. Zohrávajú dôležitú formačnú úlohu pri rozvoji osobnosti človeka, podieľajú sa na organizovaní

štruktúry osobnosti. Participácia na hodnotách a skúsenosť s nimi prehĺbuje a rozširuje životnú spokojnosť jednotlivca, reguluje jeho postoje i vzťah k úspechom a prehrám a napokon tvorí základný pilier zmyslu pre človeka, ktoré nás obklopujú a ktorými sa obklopujeme. Pôvod tejto úlohy je výsostne spoločenský, pretože vyplýva zo špecifického vzťahu človeka k vonkajšiemu prostrediu. Objektívnym základom každej hodnoty, ktoréhokoľvek javu je schopnosť byť užitočným, uspokojovať niektoré z potrieb človeka alebo naopak tomuto uspokojeniu brániť. Vytváranie určitej hodnoty vyžaduje určité predpoklady nielen zo strany samotnej skutočnosti, ale aj zo strany subjektu. Človek, ktorý nemá potrebu vecí, nie je schopný zaznamenať jej potenciálnu funkciu a teda ani jej hodnotu.

Hodnotový systém má nielen konkrétny človek, ale aj skupina a spoločnosť. Individuálny hodnotový systém sa môže viac alebo menej blížiť k hodnotovému systému skupiny alebo spoločnosti, v ktorej človek žije. Približovanie alebo vzdďaľovanie sa individuálneho hodnotového systému od spoločenského je meradlom sociálnej začlenenosti jedinca i meradlom psychickej vyváženosti a duševného zdravia. Pokiaľ ide o jedinca alebo skupinu, hodnotový systém sa spravidla nevzťahuje na všetky objektívne existujúce hodnoty, ba ani na poznané hodnoty, ale spravidla len na hodnoty, ktoré sme zaradili do kategórie uznávaných a motivačných hodnôt.

- Prvou zvláštnosťou hodnotového systému je, že je vlastný každému normálnemu jedincovi, a to bez toho, či si to uvedomuje, alebo nie. Každý jedinec má hodnoty a ciele svojho konania usporiadané do určitej hierarchie, na vrchole ktorej stoja najvšeobecnejšie hodnoty.
- Druhou zvláštnosťou hodnotového systému je, že je relatívne konzistentným psychickým útvarom. Konzistentnosť je podmienená tým, že tvorba a prestavba hodnotového systému prebieha na základe opakovaných skúseností a učenia relatívne v dlhšom čase. Preto náhla reštrukturalizácia hodnotového systému sa prežíva ako zásah do základných činiteľov výstavby osobnosti jedinca alebo sociokultúrneho systému.
- Treťou zvláštnosťou hodnotového systému je, že je indikátorom zameranosti osobnosti. Táto charakteristika hodnotového systému spôsobuje, že v psychológii je takmer nemožné bez skúmania hodnotového systému osvetliť také závažné otázky našej doby, ako sú niektoré prejavy odcudzenosti „moderného“ človeka, prežitky

konzumných tendencií, kríza ideálov, voľba povolania, orientovanie sa v časovom rozmere a pod.

- Štvrtou zvláštnosťou hodnotového systému je jeho dynamickosť. Hoci hodnotový systém je relatívne konzistentným útvarom, predsa to neznamená, že ide o útvar ukončený. Človek v priebehu individuálneho života poznáva nové hodnoty, mnohé z nich uznáva a prijíma ako motívy svojich snažení.
- Piatou črtou hodnotového systému je jeho ucelenosť. Už samotný termín „systém“ vylučuje u normálneho človeka možnosť súčasného jestvovania protikladných hodnôt vedľa seba. Ustavičné dotváranie hodnotového systému na základe jeho dynamickosti neodporuje princípu jednotnosti, pretože v normálnych podmienkach na dotváranie nových hodnôt, na ich prijatie alebo zamietnutie vplýva, ako základná kriteriálna podmienka, už jestvujúci hodnotový systém. (Boroš, 1990, s. 4)

Vzhľadom k tomu, že je hodnotová štruktúra spoločensko-historicky podmienená, môžeme v hodnotových štruktúrach jednotlivých ľudí nachádzať spoločné znaky. Naopak individuálne odlišnosti vyplývajú z osobnostných charakteristík jednotlivca, špecifik jeho sociálneho prostredia, výchovy, vzdelania i profesijného zamerania. Hodnotovú orientáciu chápeme ako výslednicu danej hodnotovej štruktúry, ako „... kryštalizáciu hodnôt okolo určitej ústrednej hodnoty“ (Zelina, 1996, s. 167), ktorá sa prejavuje v rozhodovaní o významnosti konkrétnej hodnoty a jej zaradení do systému hodnôt, usporiadaní do poradia podľa stupňa dôležitosti.

3. Hodnotová orientácia

Človek sa počas ontogenézy ocitá niekoľkokrát na križovatke, kde sa rozhoduje o svojom živote, o tom, akým smerom sa bude uberať, rozhoduje sa čo má spraviť, aby sa vybral správnym smerom a našiel zmysel života. V každodennom bytí sa sústreďa a zameriava svoju činnosť na to, čo hodnotí ako zaujímavé a lákavé. Venuje svoj čas, pozornosť i námahu činnosti spojenej s touto hodnotou. Jeho činnosť tak prispieva k vzniku, ale aj zániku vecí i javov a zároveň vzťahov i myšlienok, ktoré so sebou prinášajú tak pozitívne, ako negatívne okolnosti. Mení sa doba i spoločnosť, tým aj jej morálne normy, potreby, spoločenské záujmy i činnosť človeka. V priebehu týchto spoločensko-dejinných procesov dochádzalo k zmene hodnotovej orientácie

jednotlivcov i spoločnosti. Odrážalo sa to vo vzájomných vzťahoch i postojoch k iným ľuďom, názoroch, myšlienkach i normách a správaní človeka. Javy, ktoré sa dejú v spoločnosti a problémy, ktoré vznikajú, zasahujú celú spoločnosť i jednotlivcov, ktorí citlivo reagujú na každú zmenu. I keď sa podmienky a okolnosti života menia, a dnešnej dobe obzvlášť dynamicky, hodnotová orientácia v základných univerzálnych hodnotách je relatívne stála. Na jej utváraní hlavne u mladej generácie sa podieľa rodina, miesto prežívania života, kultúra, tradícia, škola, pracovisko, priatelia a záujmová činnosť. U staršej generácie môžeme konštatovať, že hodnotovú orientáciu utvárajú aj piliere ako osobnostné životné skúsenosti, poznanie rôznych myšlienok, názorov, presvedčení, postojov, životnej filozofie, viery. Brožík (2007, s. 130) zastáva názor, že „hodnotová orientácie je výberová zameranosť osobnosti na tvorbu a osvojovanie si celkom určitých hodnôt. Prejavuje sa nielen v tvorbe špecificky funkčných artefaktov, (napríklad vo výrobe), ale aj v hocakej inej produkcii vzťahov či predstáv, napríklad etických či právnych, environmentálnych a iných. Výsledkom a súčasne predpokladom hodnotovo-orientačnej činnosti sú aj konceptuálne myslené hodnoty: napríklad normy, predstavy životného optima a aspirácie, ktoré môžu byť nielen kritériami hodnotenia, ale aj cieľmi či pravidlami nášho správania.“ uvádza: „Hodnotová orientácia je vždy proces komplementárny, kde sa prelinajú a navzájom podmieňujú orientácia hodnotami a orientácia na hodnoty. Preto môžeme hodnotovú orientáciu definovať ako výberovú zameranosť subjektu na tvorbu a užívanie hodnôt tvoriacich komplex jestvujúcich a očakávaných podmienok jeho spoločenského bytia.“

Hodnotovo-orientačná činnosť robí človeka schopným stať sa subjektom materiálne tvorivej činnosti, je v tejto činnosti neustále prítomná ako jedna z najdôležitejších schopností človeka. Samozrejme, ide pritom o schopnosť, ku ktorej sa spoločnosť dopracovala v procese svojho historického vývoja, ktorú si človek osvojuje v ontogenéze a ktorá nie je organická, a tak vrodená, aj keď fylogeneticky a ontogeneticky vniká iba vďaka celkom určitým „prírodným“ predpokladom. Z hľadiska utvárania individuálnych morálnych zásad, hodnôt sa do popredia dostáva otázka interiorizácie, t. j. osvojenia si morálnych hodnôt a noriem individuom ako predpoklad ich „účasti“ v jeho konaní a správaní v rámci intersubjektívnych vzťahov. Chceme upozorniť, že proces interiorizácie sa môže prejavovať vo viacerých stupňoch. Na prvom stupni individuum môže morálne hodnoty racionálne poznať,

ale nemusí sa podľa nich riadiť, respektíve riadiť sa nimi manifestačne, pretože tak konajú tí druhí. Druhý stupeň predstavuje kvalitatívne vyššiu úroveň interiorizácie a kvalifikuje sa ako vlastné morálne sebauvedomenie osobnosti. Človek tak odkrýva mechanizmus vôle konať a zhodnocovať konanie z hľadiska požadovaných morálnych hodnôt. (Turčan, 1989, s. 104)

Usporiadanie niektorých hodnôt sa počas života čiastočne mení, dochádza k ich reorganizovaniu. Niektoré hodnoty v hodnotovej orientácii môžu pribudnúť, iné zaniknúť, ďalšie zmeniť svoje poradie v ich systéme.

Poznanie sveta a potreba sebarealizácie jednotlivca, hľadanie zmyslu života a jeho naplnenosti „môže viesť k sebaepochopeniu človeka, ale aj uchopeniu problémov druhých ľudí a umožniť tak ľuďom orientovať sa v ponuke hodnôt väčšou znalosťou ich možných funkcií, čiže efektívnejšie, zodpovednejšie a preto v konečnom dôsledku aj slobodnejšie.“ (Brožík, 2000, s. 11)

Mladí ľudia hľadajú primerané miesto v živote i v spoločnosti, rozmyšľajú o budúcnosti, uvažujú o zmysle života a formulujú si životné ciele. „Život v spoločnosti ako určitá kultúrna celistvosť predpokladá určitú jednotu v ponímaní hodnôt, ktorá zakladá možnosť hodnotiť vklad jedincov i skupiny do spoločenského života, umožňuje stimulovať spoločensky pozitívne aktivity a eliminovať negatívne. V tomto zmysle je hľadanie a utváranie jednoty v ponímaní hodnôt záujmom spoločenského celku.“ (Feber, 2006, s. 67)

Multikulturalizmus a globalizácia je bežným fenoménom dnešnej spoločnosti, ktorý sa rozrastá. Človek ako slobodná bytosť sa rozhoduje, či bude rešpektovať názory iných kultúr, ako sa bude správať, ktoré presvedčenia, zásady a normy si osvojí. Nové spoločenské smer so sebou prinášajú rôzne hodnotové systémy. Hodnoty, ktoré si mladý človek vyberie, ktoré sa mu páčia, sú preň dôležité a cení si ich, stabilizujú a usmerňujú mládež a dodávajú pocit podpory, istoty ísť istým smerom, ktorí si zvolili. Hodnoty, ktoré prezentuje spoločnosť, médiá, reklama, človek vníma a sám sa rozhodne, ktoré si zaradí do svojho hodnotového systému. Pre mladých ľudí sa javí mnoho vecí a javov ako hodnoty, orientujú sa na hodnoty konzumnej spoločnosti. Rozhodovanie pri voľbe hodnôt je pre mladých o to náročnejšie, že sa v súčasnosti musia rozhodovať v stresových situáciách a vyberať si z veľkého množstva prezentovaných hodnôt. Pri voľbe vzniká závažný spoločenský problém, pretože existujú aj riziká, ktoré výrazne môžu

ovplyvniť život jednotlivcov. Sú to riziká stretnutia sa so pseudohodnotami (alkohol, drogy, falošné hodnoty...), ktoré nevedú k podpore, rozvoju osobnosti ale dehonestujú jeho osobnosť. Na križovatke, kde sa stretnú pseudohodnoty a hodnoty, sa mládež rozhoduje na základe svojich vedomostí, skúseností, ale najmä hodnotením, kritickým myslením a predvídaním dôsledkov. Spoločenskou praxou si človek uvedomuje pravú hodnotu, vidí rozdiel v predstave a skutočnosti javu, veci, vzťahu, tak si formuje svoju osobnosť. „je napokon známe, že hodnota osobnosti nezávisí iba od toho, čo človek robí, ale aj od toho, prečo koná práve určitým spôsobom, čiže od kvality a úrovne jeho hodnotových orientácií. Inak povedané, že závisí, akým spôsobom si človek svoju hodnotu uvedomuje a s akou mierou cieľavedomosti ju reprodukuje, prípadne ju rozvíja.“ (Brožík, 2000, s. 126)

Ak sa obzrieme do minulosti, uvedomíme si, že hlavné informácie o svete poskytovala človeku rodina a škola. Tieto dve inštitúcie ovplyvňovali jeho správanie spolu so spoločnosťou, v ktorej žil a túžbami, ktoré mal. V dnešnej dobe výrazne vplyvajú na mládež masovokomunikačné prostriedky: televízia, rozhlas, noviny, internetové stránky, sociálne siete na internete s mnoho ďalších. Obrovským problémom slovenskej spoločnosti a jej hodnotových orientácií a následných postojov, je pretrvávajúci mravný relativizmus, schizoidné protirečenie medzi slovami a skutkami, alibizmus, pokrytectvo, farizejstvo, ako aj závislosť na štáte a moci prerastajúca do „stádovistosti“. Paradoxne, ale výsledky rôznych výskumov hovoria o preferencii takých hodnôt, ktoré spomínanému tvrdeniu nenasvedčujú: priateľstvo, harmonický život v rodine, dobré medziľudské vzťahy, zdravie, rodina, životný partner, nadosobné hodnoty, hodnoty altruistickej orientácie; sloboda, rodinné bezpečie, zrelá láska, úprimné priateľstvo

Kvantum času venované rodičmi, súrodencami, širokým okolím pre poznávanie hodnôt a vytváranie podmienok pre pozitívne hodnoty prináša úžitok pre mládež ale i celú spoločnosť. Osvojené hodnoty z detstva, predpoludní života si človek nesie so sebou celý život s drobnými obmenami. Mladý človek preferuje, to čo sa osvojilo v minulosti rodinným príslušníkom, vníma to ako inšpiráciu, vyzdvihuje tie hodnoty, s ktorými má pozitívnu skúsenosť. Postupom času mladému človeku pribúdajú iné hodnoty, ktoré poskytuje škola, širšie okolie, záujmové činnosti, masmédiá. Človek hodnoty poznáva, vyberá, ignoruje, akceptuje alebo ich odmieta.

Staršia generácia je vo výbere svojich hodnôt stálejšia, pridrižiava sa hodnôt osvojených, získaných, overených počas života a podľa da-

nej existenciálnej roviny ich obmieňajú. Preferujú hodnoty na základe *intelektuálneho úsudku* (intelektuálna aktivita pri výbere hodnôt), *emocionálnych preferencií* (emocionálne zaangažovanie sa) a *existenciálneho prežívania* (skúsenosť). Nevyhnutným predpokladom pri kreo-
vaní hodnotových systémov je sloboda a možnosť výberu.

Záver

Celkovo morálne a psychické hodnoty nie sú morálnym ideálom, predovšetkým sú pomôckou, orientačným ukazovateľom a inšpirátorom v morálnych problémoch a morálnej skutočnosti vôbec. Hodnoty tak predstavujú jeden z najdôležitejších komponentov psychického vývinu, duševnej zrelosti a duševného zdravia človeka. Zohrávajú dôležitú formačnú úlohu pri rozvoji osobnosti, podieľajú sa na organizovaní štruktúry osobnosti. Participácia na hodnotách a skúsenosť s nimi prehĺbuje a rozširuje životnú spokojnosť jednotlivca, reguluje jeho postoje i vzťah k úspechom a prehrám a napokon tvorí základný pilier jeho zmyslu života. Práve vďaka slobode a zodpovednosti je človek schopný smerovať k mimo-osobným hodnotám a tak prekračovať seba samého i vlastnú podmienenosť. Hodnoty, po ktorých človek siaha, tak určujú mieru jeho zrelosti, podnecujú k samostatnému morálnemu hodnoteniu a konaniu.

Zoznam bibliografických odkazov

- ČAČKA, O. 1997. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich auto-diagnostika*. 1997. Brno. Masarykova univerzita. 384 s. ISBN 80-7239-010-4.
- BOROŠ, J. 1990. Mladý človek a zmysel života. In *Osvetová práca*. 1990. Roč. 40, č. 4, s. 9-11.
- BROŽÍK, Vladimír. 2000. *Hodnotové orientácie*. 2000. Bratislava : IRIS. 140 s. ISBN 80-8050-368-0.
- BROŽÍK, Vladimír. 2007. *Hodnotové orientácie*. 2007. Nitra : Polianka. 148 s. ISBN 978-80-8094-122-2.
- DIATKA, Cyril. 2007. Fyzika a etika II. *Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre 27. – 28. júna 2007*. Nitra : 2008. ISBN 978-80-8094-312-7.
- FEBER, J. 2006. Jednota hodnotového systému a univerzita človeka a spoločnosti. In *Medzi modernou a postmodernou II. Partikulrita a univerzalita človeka s spoločnosti*. Prešov : 2006, s. 65-70. ISBN 80-89215-05-X.

- GLUCHMAN, Vasil. 1994. *Úvod do etiky*. 1994. Prešov : Universum. 182 s. ISBN 80-967001-2-X.
- SIČAK, Andrej. 2002. Spôsob života a hodnotové orientácie v spoločenských procesoch regiónu východného Slovenska. In *Človek – dejiny – hodnoty. Sborník materiálu z mezinárodni vedecké konferencie usporiadané ve dneh 7. – 8. března 2002*. Ostrava : 2002. ISBN 80-7042-219-X.
- TURČAN, Ludovít. 1989. *Cesty sebauváraňi*. 1989. Bratislava : Smena. 218 s.
- ZELINA, Miron. 1996. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti*. 1996. Bratislava : IRIS. 230 s. ISBN 80-967013-4-7.

✉ **Doc. PhDr. Andrej Sičak, PhD.**
Prešovská univerzita, FF PU
Ul. 17. novembra, č. 1
080 01 Prešov
Slovensko
E-mail: sicak@unipo.sk